

יסוד נזקי ממון

אברהם גארדימער

הרי ס"ל לרוב ראשונים (רמב"ם בהל' נזקי ממון ב:ג, תוס' ב"ק ג: ד"ה לפוטרו ברה"ר, רשב"א שם ד"ה והא דאמרינן, רא"ש שם א:א, ועוד) דחצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה רק לענין שאינו משלם נזק שלם; מיהו, ס"ל דמילתא פשיטא היא ולא הלכה למשה מסיני דח"נ צרורות הוי ממונא ולא קנסא, שהרי צרורות היינו תולדת רגל משום דאורחי' הוי לנתוזי צרורות בדרך הליכה. ופליגי רש"י (שם ג: ד"ה בחצי נזק צרורות), וז"ל: דהלכתא גמירי לה למשה מסיני דממונא הוא ולא קנס; ע"כ. פלוגתת רש"י ורוב ראשונים צ"ב.

ע' ברמב"ן (בקונטרס דינא דגרמי), וז"ל: כי דיינינן דינא דגרמי ה"מ בנזקי עצמו אבל בנזקי בהמתו לא, שלא חייבתו תורה אלא בנזק **שור ממש מכחו** אבל בגרמת שורו לא; ע"כ. ונ"ל דס"ל לרש"י נמי כעין זה, דלא מיחייב משום ממונו המזיק אא"כ יש נזק כענין "שורו ממש מכחו", וע"כ פ"י גבי צרורות דהלכתא גמירי לה דהוי ממונא ולא קנסא, ואל"ה הוינן דנינן ל"י כקנסא משום דאין נזק צרורות שייך לגוף השור ממש (שורו ממש מכחו), אלא הריהו נפרד מגופו. (ע' להלן, דפליגי רש"י והרמב"ן במילתא מטעמא אחרינא.)

ע' לקמן בפרקין (ט:), דס"ל לריש לקיש דחייב אם מסר שור קשור ובור מכוסה לחש"ו משום דשור דרכי' לנתוקי בור דרכי' לנתורי. הנה הקשו שם התוס' (ד"ה שור עביד לנתוקי) על פי רש"י (שם ד"ה שור דרכי' לנתוקי) שכתב "אפילו אין החרש מתירו סופו להתיר את עצמו הלכך שמירה רעועה היא", ופירשו "דדרכו לנתוקי ע"י חרש קאמר דגרע משום דמסר לחרש". וכתב הרמב"ם (הל' נזקי ממון ד:ו, יב:ח) כרש"י: מסר בהמתו לחרש שוטה וקטן אע"פ שהיה השור קשור הבעלים חייבין שדרכו של שור וכיוצא בו להתיר הקשר ולצאת ולהזיק... המוסר בורו לשומר השומר חייב בנזקיו. ואם מסרו לחרש שוטה וקטן אע"פ שהיה מכוסה הרי הבעלים חייבין שהבור עשוי להתגלות ואלו אין בהן דעת. עכ"ל.

יוצא דס"ל לרש"י ולהרמב"ם דאם היו מוסרים הבעלים לחש"ו שור שאינו יכול להתיר את קשרו ובור שאין סופו להתגלות מעצמו, אע"פ שדרכו של חש"ו להתיר את קשר השור ולגלות את הבור, לא מיחייב. ונ' דהיינו משום דבכה"ג אין השור והבור **חפצא של ממון המזיק**, שהרי אין סופן להתיר ולהתגלות ע"י עצמן, הגם שהחש"ו יתירו ויגלו אותן. ס"ל לרש"י ולהרמב"ם דמיחייב בעלים רק היכא דאיתא חפצא של ממון המזיק, משום דאחראין נינהו עלי'. כלו', שחייבי נזק חלין ביסוד מפאת אחריות הבעלים על חפצא של ממון המזיק, ואם אין כאן חפצא של ממון המזיק, אע"פ שהבעלים פשעו ועי"ז ה' נזק, אינם חייבים ע"פ דין. מיהו, פליגי התוס' וס"ל דמיחייב בעלים אנזקי ממון בתורת **מסייע או גורם את הנזק**; כלומר, כיון שלא שמרו כראוי, חייבים על הנזק, אפי' אין כאן חפצא של ממון המזיק, שהרי חוסר שמירתם גרם ואיפשר את הנזק.

ע' ברמב"ם (הל' נזקי ממון א:א): כל נפש חיה שהיא ברשותו של אדם שהזיקה הבעלים חייבין לשלם **שהרי ממונם הזיק**; ע"כ. פשיטא דס"ל להרמב"ם דמיחייב בעלים בתורת אחריות על ממונם המזיק ולא בתורת מסייע או גורם את הנזק.

ועוד, מבאר הרמב"ם בפרקים א-ג את חיובי נזקי שור, ואינו מביא עד פרק ד את דין פטור מתשלומי נזק כששמרו הבעלים כראוי. והיינו משום דס"ל דמיחייבי מפאת אחריות על ממונם המזיק, בתורת "שהרי ממונם הזיק", ולא משום שסייעו או גרמו את הנזק מחמת חסרון שמירה. ס"ל להרמב"ם ששמירה כראוי היא רק פטור, כיון שבלי זה הרי הבעלים חייבים בע"כ מפאת אחריות על ממונם המזיק. (ולש' הרמב"ם שם ביד:ד נוגע לשורש אחריות זו ולא לדינה, כדי לייצר אחריות ג"כ על אש בענין נפלה דליקה בחצרו.)

שי' רש"י בענין יסוד חיוב ממון המזיק, שהיא כשי' הרמב"ם, מוכחא היטב. עי' בסוף דף ג: בפרקין בענין לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו, שפי' התוס' (שם ד"ה לא ראי הקרן) מפאת חיוב ופטור הבעלים מחמת פשיעה בחיוב שמירתם. מיהו, כתב רש"י (שם ד"ה לא ראי הקרן) **דבעל כרחינו** צ"ל דמיירי הגמ' בענין מידות קרן ושן, שמפניהן לא מצינן למילף שן מקרן וקרן משן, ולהכי כתבינהו רחמנא. הרי רש"י לא הי' יכול לפ' כתוס', דמיירי הגמ' בחיוב הבעלים משום פשיעה בשמירתן, ופי' דמתפרשא הסוגיא "בעל כרחיך" בעניינא אחרינא (מידות קרן ושן), דהא ס"ל לרש"י דמיחייבי בעלים משום אחריות על חפצא דממונם המזיק.

וה"נ פליגי רש"י ותוס' בדברי הגמ' (ה:): ולמאן דאמר אדרבה קרן עדיפא שכוונתו להזיק אפילו קרן נמי אתיא. פרש"י (שם) בד"ה ולמאן דאמר וכו': לא איתפרש היכא, ופי' התוס' (שם ד"ה שכן מועדין): ולמ"ד אדרבה קרן עדיפא היינו למ"ד דפלגא ניזקא ממונא (שם טו.) שדרכו להזיק ולא קיימי בחזקת שימור ולא כמו שפירש הקונטרס דלא איתפרש היכא. עכ"ל. הרי שי' רב פפא לקמן (טו.) דפלגא ניזקא ממונא משום דסתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי בפשיטות קובעת שחיוב נזקי ממון היינו דין בחסרון שמירה, ואתיא שפיר לשי' התוס' שהבעלים חייבים על שלא שמרו כראוי, שבזה סייעו ואיפשרו את הנזק. ע"כ ס"ל לתוס' ששי' רב פפא דסתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי - כלומר ששוורים עלולים מאוד להזיק והבעלים עלולים מאוד להתחייב מפני חסרון שמירה - הויא חומרא בקרן, ונמצא דקרן עדיפא. מיהו, כיון דס"ל לרש"י דיסוד חיוב נזקי ממון היינו דין אחריות על ממון המזיק, וחסרון שמירה הוי רק תנאי לחיוב ולא יסודו, סובר שמקורו של מ"ד קרן עדיפא שכוונתו להזיק אינו נודע, משום דלא שייכו דברי רב פפא ליסוד חיוב ממון המזיק של קרן.

פליגי רש"י ותוס' נמי בהו"א דסוגיא לקמן (ד.) של מידי דהוה אעבד ואמה, דפי' רש"י דמיירי הו"א בענין עבד ואשה פגיעתן רעה (שם פז.), ופי' התוס' דמיירי הו"א בענין פטור בעלים על נזקי עבד ואמה במס' ידים (ד:ז). הרי אזלי רש"י ותוס' הכא בשיטתייהו, שהרי פטור עבד ואשה בפ' החובל (פז.) שפגיעתן רעה היינו שפטורים הם מלשלם בעד עצמם משום שאין להם ממון, ופטור עבד ואמה במס' ידים היינו שפטור האדון מלשלם בעבור נזקיהן. לשי' רש"י, עיקר הנזק הוא של ממון המזיק עצמו, והבעלים משלמים רק בתורת אחריות בעבור ממונם המזיק, ומה"ט ביאר רש"י את הו"א בענין עבד ואשה פגיעתן רעה, דביסוד הו"א משלמי מעצמן על נזקיהן. אולם לתוסי עיקר חיוב של ממון המזיק הוא על הבעלים בתורת מסייע או גורם את הנזק מחמת חסרון שמירתן, ולהכי אין חיוב עבד ואשה דפ' החובל שייך לסוגיין דממון המזיק, דמיירי ביסוד חיוב הבעלים עצמן מפאת הצטרפותן בנזק ע"י שסייעו ואיפשרו אותו.

וכן פליגי רש"י ותוס' לקמן (כב.) בענין אשו משום ממונו. ס"ל לרש"י (שם ד"ה משום ממונו) דס"ד דהגמ' שצריך להיות האש ממונו; אולם כתבו התוס' (שם ד"ה אשו משום ממונו): כלומר חיוב ממונו יש בו ולא שיהא האש שלו... ולא כפ"ה; ע"כ. כיון ששי' רש"י היא שחיוב בעלים על ממון המזיק היינו מתורת

אחריות על החפצא, מסתברא שצ"ל החפצא של הבעלים; מה"ט נקט רש"י שצריך להיות האש ממונו. מיהו, כיון דס"ל לתוס' דמיחייבי בעלים אנזקי ממונם משום חסרון שמירה, בתורת מסייע או גורם את הנזק, שפיר כתבו כאן שא"צ להיות בעלים ממש. (ופליגי רש"י ותוס' ג"כ בענין כח אחר מעורב בו, גבי אש. עי' ברש"י ג: ד"ה דכח אחר מעורב בו ובתוס' ב. ד"ה ולא זה וזה. אזלי רש"י ותוס' התם נמי בשיטתייהו הנתב').

פליגי רש"י והרמב"ם אתוס' בענין שן. רש"י (יד. ד"ה דלגבי שן, טז. ד"ה כולה ר' טרפון היא) והרמב"ם (הל' נזקי ממון א:ט) פי' שבחצר של שני שותפים המיוחדת לשניהם להכניס שם שוורים והמיוחדת לאחד מהן להכניס שם פירות, יש חיוב משום שן על אכילת הפירות, דגבי שן הואי רשות הניזק ואינה כרה"ר, אע"פ שיש לשניהם רשות להכניס שם שוורים. פליגי התוס' (יד. ד"ה לא לזה ולא לזה), וז"ל: גריס לא לזה ולא לזה לשוורים... ול"ג כמו שכתוב בספרים ולזה ולזה לשוורים דא"כ גבי שן לא היה לו ליחשב חצר הניזק כיון שיש רשות לכל חד וחד להכניס שם שורו. ע"כ. ה"נ אזלי רש"י, הרמב"ם ותוס' בשיטתייהו. כיון דס"ל לתוס' דמיחייבי בעלים אנזקי ממונם משום חסרון שמירה, שע"ז סייעו וגרמו הבעלים את הנזק, א"א להתחייב משום שן אם יש לשניהם רשות להכניס שם שוורים, שהרי בענין זה אין העדר שמירה, כיון שיש היתר ורשות לשווריהם להלך שם. מיהו, כיון דס"ל לרש"י ולהרמב"ם שחייבים בעלים על נזקי ממונם משום שהוא חפצא של ממון המזיק, שעליו אחראים הם, אם יש רשות רק לאחד מהשותפים להכניס שם פירות, חשיב לענין זה רשות הניזק, ומשום שיש דין של רשות הניזק, **חל על השור שם של חפצא דממון המזיק** גבי שן, וממילא חייב אפי' בלי העדר שמירה.

איתא בגמרא (שם מח.): אמר רבא הכניס שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות וחפר בה בורות שיחין ומערות בעל השור חייב בנזקי חצר ובעל חצר חייב בנזקי הבור. ע"כ. כתבו התוס' (שם ד"ה איש בור ולא שור בור): ונראה דאפי' אם חפרו אדם דבר חיובא הוא חייב בעל החצר בנזקי בור דעליה דידיה למלויה; ע"כ. מיהו, כתב הרמב"ם (הל' נזקי ממון יב:ג): אחד החופר בור או שנחפר מאליו או שחפרתו בהמה או חיה הואיל והוא חייב למלאותו או לכסותו ולא עשה הרי זה חייב בנזקיו. ע"כ. הא פליג הרמב"ם אתוס' וס"ל דאם חפרו אדם אין בעל החצר חייב. ונ"ל כביאורנו, שלפי שעל בעל החצר למלאות את הבור, ס"ל לתוס' דמיחייב אפי' חפרו אדם, שהרי אי-מילוי הבור היינו חסרון שמירה ע"י בעל החצר. ופליג הרמב"ם ואזיל בשיטתי', שכיון שחפרו אדם, שהוא בר דעת ובר חיובא, חשוב כבורו ולא כבור של בעל החצר, וממילא חייב החופר משום שהבור הוא חפצא של ממון המזיק שלו, שאחראי הוא עליו.

עי' ברשב"א (שם ב. ד"ה שדרכן להזיק) בענין בור: ובור נמי אע"ג דאינו ממונו קרי ליה ממונך, מפני שעשאו הכתוב כממונו... כן פרש"י. (אין לנו דברי רש"י אלו.) ואינו מחוור, דמ"מ אין לקרותו ממונו. ע"כ. וע"ש בתוס' (ג: ד"ה וממונך: לאו דוקא גבי בור דלאו ממונא הוא. ע"כ. מיהו, עי' ברמב"ם (הל' נזקי ממון יב:ג): אחד החופר או שנחפר הבור מאליו או שחפרתו בהמה או חיה הואיל והוא חייב למלאותו או לכסותו ולא עשה הרי זה חייב בנזקיו. ואחד החופר או הלוקח או שנתן לו במתנה שנאמר בעל הבור ישלם מי שיש לו בעלים מכל מקום. עכ"ל. הרי רש"י והרמב"ם ס"ל דבור הוי ממונו המזיק ממש, דמיחייבי בעלים מפאת אחריותן על ממונם המזיק, וס"ל לתוס' ולהרשב"א דאין בור ממוני', ומיחייבי בעלים מפאת חסרון שמירה גרידא, כדנתב'.

ופליגי נמי בכה"ג גבי בור המתגלגל, בענין דליל שקשרו אדם ברגלי בהמה (גמ' שם יט:), שכתבו רש"י (שם ד"ה קשרו אדם חייב) והרמב"ם (הל' נזקי ממון שם הל' י) שחייב משום שיש לדליל בעלים; מיהו,

כתבו התוס' (ב"ק שם ד"ה קשרו אדם חייב), תוס' ר' פרץ (שם), הרא"ש (שם ב:ב) והרשב"א (שם ד"ה בדלי של הפקר) שחייב משום בור המתגלגל **אפי' בלי בעלים**.

אע"ג דס"ל להרמב"ם כרש"י דחיובא דממון המזיק היינו בתורת אחריות על החפצא ולא בתורת מסייע וגורם במעשה הנזק, פליגי בענין צרורות, שהרי ש"י רש"י היא דהלכתא גמירי לה דהוי ממונא ולא קנסא, ושי' הרמב"ם היא דהלכתא גמירי לה רק לענין חצי נזק, שלעולם הי' צרורות ממון ולא קנס, אפי' בלי ההלכה למשה מסיני. פלוגתתיהו צ"ב.

נ"ל ששי' הרמב"ם היא שיסוד חפצא של ממון המזיק הריהו דין בחיוב הבעלים, שאין הבעלים חייבים אא"כ יש על השור שם חפצא של ממון המזיק. אבל אם לא חל שם חפצא של ממון המזיק, הבעלים פטורים עפ"ד, אפי' אירע נזק מחמת חסרון שמירה, כדלעיל גבי שור קשור ובור מכוסה שמסרן לחש"ו והזיקו, אי לא הוה דרכי' דשור ובור לנתוקי ולנתורי. ודוק, דאע"ג דס"ל להרמב"ם דחיוב בעלים על ממונא המזיק הוא בתורת אחריות ולא בתורת מסייע או מאפשר את מעשה הנזק מחמת אי-שמירה, מסכים הרמב"ם עם רוב ראשונים דנזק הוא מעשה, כפשוטו; חולק הוא רק על יסוד חיוב הבעלים, שהוא מפאת אחריות על ממונא המזיק ולא מפאת מסייע ומאפשר את מעשה הנזק.

מיהו, נ"ל ששי' רש"י היא שיסוד חפצא של ממון המזיק הוא דבר אחר לגמרי. רש"י ס"ל דחפצא של ממון המזיק הוא **נזק בעצמותו**, דהיינו שהוא חפצא של נזק ממש (ולא רק דבר המחייב משום נזקיו), וחייב רק על פגישה ישירית וממשית עם גוף החפצא של ממון המזיק. אין יסוד חיובו במעשה הנזק שעושה ממון המזיק, דהא הוי ממון המזיק דין בעצם החפצא ואינו תנאי גרידא לחיוב תשלומין (הגם שודאי צריך להיות שם ממון המזיק, כמו בענין חצר של שני שותפים דלעיל), אלא יסוד חיובו הוא מצב של פגישת נזק ישירית וממשית עם החפצא של ממון המזיק, מחמת החפצא של ממון המזיק. להכי ס"ל לרש"י דאי לאו הלכתא גמירי לה, הוה צרורות קנסא ולא ממונא, שהרי אין נזקי צרורות מצב של פגישה ישירית וממשית עם החפצא של ממון המזיק, אלא הריהם נזק הנפרד מגופו של ממון המזיק. (ול מדברי הרמב"ם בסוף קונטרס דינא דגרמי שחולק בזה על רש"י וסובר כרוב ראשונים שנזק הוא מעשה ולא מצב פגישה ישירית וממשית עם חפצא של ממון המזיק.)

ע"פ דא שפיר מתרצתא קושיא אלימתא ארש"י, גבי דליל קשור ברגליו משלם חצי נזק (מתני' שם יז.), דאוקמא הגמ' (שם יט.): מתני' בדאדייה אדויי, ופרש"י (שם ד"ה אלא מתני'): לא מתוקמא אלא באדייה אדויי **שזרק התרנגול הדליל ושיבר בזריקתו כלים דהוו צרורות**; ע"כ. אולם כתב הרשב"א (שם יז: ד"ה ועגלה המושכת) בשם הראב"ד שאינו חייב משום צרורות אלא משום דלא הוי אורחיהו בהכי (דהיינו חצי נזק משום קרן), וביאר הראב"ד (ד"ה נקשר מאיליו) דבדאדייה אדויי היינו "בהדי דקאזיל מזיק" - ולא שזרק התרנגול את הדליל. ועי' ברמב"ם (הל' נזקי ממון שם הל' י), שג"כ לא פי' שהתרנגול זרק את הדליל.

איכא לאקשוויי אשי' רש"י שהתרנגול זרק את הדליל, אמאי הוי צרורות, דהא קי"ל כחו כגופו (גמ' שם:), והגם שהתזת דבר דרך אגב בהליכתו היינו צרורות, זריקת דליל על כלים ושבירתן בכך היא נזק ישיר ועיקרי של כח ראשון, וע"כ היאך כתב רש"י שחייב משום צרורות?

מיהא אתי שפיר טפי לפי ביאורנו דלעיל, דס"ל לרש"י דיסוד נזקי ממון הוא מצב של פגישה ישירית וממשית עם חפצא של ממון המזיק, משום שגוף החפצא של ממון המזיק הוא נזק בעצמותו. הגם שזריקת הדליל היא מעשה ישיר ועיקרי של כח ראשון, **אין שבירת הכלים ע"י זריקת הדליל עליהם פגישה ממשית עם גוף החפצא של ממון המזיק, ולהכי ס"ל לרש"י שבע"כ א"א להתחייב בה אלא משום צורות**. שי' רש"י היא שאין צורות דווקא נזק אגב או נזק שני, אלא הריהו כל נזק שאינו פגישה ישירית וממשית עם גוף החפצא של ממון המזיק. וזהו ממש מה שכתב רש"י (גמ' שם ד"ה צורות כי אורחיהו): **דכל מה שהוא כחו ולא גופו קרי צורות**. עכ"ל. אולם הראשונים האחרים לא יכלו לפרש כרש"י, משום שסוברים שיסוד נזקי ממון הוא מעשה עיקרי של כח ראשון הבא מממון המזיק, ולא פגישה ישירית וממשית עם גופו, וע"כ ס"ל דחשיבא זריקת דליל על כלים נזק רגיל ולא צורות, וס"ל דצורות הוי נזק ע"י דבר אחר או מעשה אחר. וזהו ממש מש"כ הרמב"ם בפ"י המשניות (שם ב:א) בענין צורות, שהוא נזק **"שבא ממנה באמצעות מעשה אחר ולא היתה הבהמה היא הפועלת אותה הפעולה פעל ראשון"**.

ע"פ ביאורנו בשי' רש"י מתרצתא עוד קושיא אלימתא. איתא בפירקין (יט.): בעי רב אשי יש שנוי לצורות לרביע נזק או אין שנוי לצורות לרביע נזק. פי' רבותיו של רש"י (שם ד"ה לישנא אחרינא) דשינוי בצורות הריהו קרן, וכ"ה בתוס' ר' פרץ בשם הריב"א (שם ד"ה יש שינוי לצורות). מיהו, ס"ל לרש"י (שם ד"ה יש שנוי לצורות לרביע נזק, ועי' נמי שם בד"ה או דלמא) דשינוי בצורות הוי דין מיוחד, שהגם שאצל שאר נזק יש לשינוי דין קרן (רש"י שם טו. ד"ה משונה הוא, כתובות מא: רש"י ד"ה משונה הוא), בענין צורות, אין שינוי נעשה קרן ואדרבה יש לו דין מיוחד של צורות, שהוא **רגל**, דרך שינוי.

ביאר חבירי הרב ישראל בלסים (בעל-שם), שליט"א, דאתיא שי' רש"י שפיר טפי לפי ביאורנו דלעיל, דס"ל לרש"י דאין צורות נזק רגיל, דהא ליכא פגישה ישירית וממשית עם גוף החפצא של ממון המזיק, וע"כ ס"ל שהוא הוי מעין אב נזק חדש עם דינים חדשים; ע"כ אין שינוי בו נעשה קרן כמו בענין שאר אבות נזיקין. אולם רוב ראשונים, דפליגי וס"ל דיש לצורות דין רגל רגיל, רק שחידשה תורה שמשלם חצי נזק, ע"כ ס"ל נמי דשינוי בצורות הוי קרן, כמו אצל שאר אבות נזיקין, והיינו שי' רבותיו של רש"י והריב"א.

עיי"ש בגמ' להלן: בעי רבא דרסה על כלי ולא שברתו ונתגלגל למקום אחר ונשבר מהו בתר מעיקרא אזלינא וגופיה הוא או דלמא בתר תבר מנא אזלינא וצורות ניהו תפשוט ליה מדרבה דאמר רבה זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו במקל פטור דאמרינן ליה מנא תבירא תבר; ע"כ. עי' בתוס' שם (ד"ה זרק כלי מראש הגג): נראה דאם זרק אבן או חץ על הכלי ובא אחר וקדם ושברו דפשיטא דחייב ולא שייך כאן מנא תבירא תבר דאי אזלינן נמי הכא בתר מעיקרא לא משכחת צורות ח"נ וסברא פשוטה היא לחלק בין זורק אבן לזורק כלי עצמו. עכ"ל. וכ"ה בתוס' ר' פרץ (שם ד"ה דאמר רבא), ופי' דהיינו משום שהזרק אבן או חץ לא עשה מעשה בגוף הכלי, וכ"כ נמי הרשב"א (שם ד"ה).

מיהו, נ"ל דלשי' רש"י אינו כן, ודאפי' אי נימא דמנא תבירא תבר בענין שזרק אבן או חץ, לעלמא הוי צורות, דהא אין הנזק בא ע"י ובשעת פגישה ישירית וממשית עם גוף החפצא של ממון המזיק, אלא בא ע"י דבר אחר, דהיינו האבן או החץ. וזוהי ממש שי' תלמיד הרשב"א, שדחה את שי' התוס' ודעימי' וכתב: **שאני צורות דלא נגע גופה של בהמה בכלי**, אבל דרסה על הכלי ונתגלגל למקום אחר כיון שבגופה ממש גלגלתו אם בתר מעיקרא אזלינן פשיטא דלא הוי בכלל הלכתא דצורות. ומיהו אם בתר בסוף אזלינן הוי שפיר בכלל צורות דנגיעת גוף הבהמה בשעה שנתגלגל הכלי כמאן דליתיה דלא אהך שעתא

ז"ל לא הביאה בהלכות ונראה דטעמא משום דסבר דרבא לטעמיה דאמר לעיל בשילהי פ' כיצד דדינא דגרמי פטור ואנן קי"ל כמאן דדן דינא דגרמי; ע"כ. לפי הנ"ל, פסק הרי"ף שחייב משום הזיקא דגרמי גבי שור שנפל לבור והבאיש מריחו, ולכן לא הביא הרי"ף שפטור. הרמב"ם ג"כ לא כתב שפטור בזה, ונ"ל דס"ל דחייב.

אולם פסק הרמב"ן דלא מיחייב הכא משום דינא דגרמי, וכתב: שלא חייבתו תורה אלא בנזק שורו ממש מכחו אבל בגרמת שורו לא... ולפום הך סברא שורו שהדליק את האש ושרף שטרותיו של חברו או אפילו קרען או מחקן פטור, דגרמת שורו הוא, ומסתברא דחייב, ושאני גרמא דריחא דממילא אתיא, מהך דהכא דמעשה שורו הוא אף ע"פ שהפסד הוא גרמא. עכ"ל. פלוגתת הרמב"ן על הרי"ף והרמב"ם צ"ב.

ונ"ל דס"ל להרמב"ן כרוב ראשונים, דמיחייבי בעלים בנזקי ממון מחמת חסרון שמירה, שע"ז סייעו ואיפשרו את הנזק. כלו', שהבעלים חשובים כשותפים במעשה הנזק, והמעשה הוא שלהם, דרך ממונם. מפאת זה, ס"ל להרמב"ן שהבעלים פטורים בענין שור שנפל לבור והבאיש מריחו, דאע"ג דבעלמא דיינין דינא דגרמי, כיון דהכא הזיקא דממילא אתיא, והבעלים שייכים לנזק רק דרך שורם ולא דרך ישירה, רחוקים מדי הם מהנזק ופטורים. כיון שאין שייכות ישירה בין הבעלים לנזק, ס"ל להרמב"ן שפטורים.

מיהו, כיון דס"ל להרמב"ם דחייב הבעלים היינו בתורת אחריות על ממונם המזיק ולא בתורת שותפות במעשה הנזק, שפיר מיחייבי בעלים הכא, שהרי ל"צ שייכות ישירה בין הבעלים למעשה הנזק; כיון ששורם הזיק דרך הזיקא דגרמי, והבעלים אחראים על ממונם המזיק, סובר הרמב"ם שחייבים.

איתא בגמ' (שם יז:): צרורות כי אורחיהו חצי נזק וחזיר שהיה נובר באשפה והתיז והזיק משלם חצי נזק; ע"כ. כתבו התוס' (שם ד"ה נובר באשפה): ואע"ג דתנא צרורות דרגל **אשמועינן צרורות דשן** דלהנאתו קעביד. עכ"ל. מיהו, הרמב"ם לא הביא את דין חזיר שהיה נובר באשפה, והביא (הל"ן נזקי ממון ב"ב) את דין צרורות רק כתולדה דרגל ולא כתולדה דשן או קרן. מוכחא נמי ברמב"ם להלן (שם הל"ן ט) שאין דין צרורות נוהג אצל קרן, ומשתמע דס"ל להרמב"ם דכן דינא נמי גבי שן. וכ"ה ברש"י (גמ' שם ד"ה צרורות כי אורחיהו), שכתב שיש לחזיר שהיה נובר באשפה דין צרורות דרגל. ועי' במאירי (ב"ק שם ד"ה כל מה שהתבאר), שכתב שחזיר שהיה נובר באשפה חייב משום צרורות של רגל, כמו שאר חיובי צרורות בסוגיין, ולא פי' שיש חיוב צרורות משום שאר אבות נזיקין.

ני דפליגי רש"י, תוס' והרמב"ם כפי שיטותיהם שנתב' לעיל. שי' התוס' היא ששייך דין צרורות לכל אבות נזיקין, משום שבנזקי צרורות, הבעלים רחוקים דרגה יתירה ממעשה הנזק, שבא בכח שני ולא בכח ראשון, וע"כ חייבה תורה רק ח"נ. כיון דס"ל לתוס' דמיחייבי בעלים בנזקי ממון בתורת שותפים במעשה הנזק, כאילו הם עצמם השתתפו בו ע"י שסייעו ואיפשרו את הנזק, כשבא הנזק בכח שני (צרורות) וע"כ הבעלים רחוקים עוד דרגה אחת ממנו, חייבים רק בחצי, ושייכת סברא זו בשוה לכל אבות נזיקין. מיהו, כיון דס"ל להרמב"ם דאין הבעלים משתתפים במעשה הנזק ורק אחראים הם בעד התשלומים, לא איכפת לן אם נעשה הנזק בכח ראשון או שני, וע"כ לא חידשה תורה את דין צרורות אצל כל אבות נזיקין, והוא הלכתא גבי רגל גרידתא, כפשטות הסוגיות. מאידך גיסא, ס"ל לרש"י דאי לאו הלכתא, הוה פטור על כל צרורות, משום שאין נזק צרורות מצב פגישה ישירית וממשית עם גוף החפצא של ממון המזיק,

ואתיא הלכתא וחדיש חיובא. וכיון דאין חיוב נזק צרורות סברא אלא חידושא, ס"ל לרש"י דשייכא רק גבי רגל, כפשטות הסוגיות, וע"כ הוצרך לפ' את דין חזיר שהיה נובר באשפה בתורת צרורות דרגל.